

עורכים: עידו יהל, טלי טוני מרקו

כרך 12, גיליון מס' 5, 19 ביוני 2022

בין אל אקצא לבורג' ח'ליפה: איחוד האמירויות מגדירה מחדש את

יחסה לסכסוך הישראלי-פלסטיני

מורן זגה*

המהומות שפרצו במאי 2021 בשכונת שיח' ג'ראח בירושלים ובפסח 2022 בהר הבית הציבו אתגר משמעותי ליחסים בין ישראל לאיחוד האמירויות. הסכמי אברהם העמידו את איחוד האמירויות בצומת בין התמיכה בפלסטינים לבין הרצון לקיים נורמליזציה עם ישראל ולטפח את היחסים הנרקמים עמה. מטרת מאמר זה היא לאפיין את מדיניותה של איחוד האמירויות בסוגיות שונות הקשורות לסכסוך הישראלי-פלסטיני ולבחון את האתגרים ביחסים בין ישראל ואיחוד האמירויות כתוצאה ממדיניות זו. חלק מהסוגיות הללו כוללות את מעמד מזרח ירושלים, ריבונות ישראל בהר הבית, בנייה בהתנחלויות, פעילות ישראל ברצועת עזה ושאלת הפתרון המדיני לסכסוך. אמנם, היחס האמירתי לסוגיות אלו אינו עובדה מוגמרת והמדינה ממשיכה לעצב את מדיניותה בהתאם להתפתחות הזמן והאירועים; אך יחד עם זאת, כמעט שנתיים מאז ההכרזה על הסכמי אברהם, ניתן לזהות גבול דמיוני שאותו משרטטת ההנהגה האמירתית בין מרחב הפעולה הלגיטימי של ישראל בהקשר הפלסטיני לבין זה שאינו מקובל עליה ויוצר סדקים במערכת היחסים שלה עם ישראל. גבולות גזרה אלו נקבעים בהתאם לחומרת האירועים ולמיקומם הפיזי, שכן הגאוגרפיה מהווה מוטיב מרכזי ביחסה של איחוד האמירויות לסכסוך הישראלי-פלסטיני. עבור אבו-דאבי, דין

---

* ד"ר מורן זגה היא חוקרת ומרצה בחוג לגאוגרפיה ולימודי סביבה באוניברסיטת חיפה ועמיתת מדיניות במתווים, המכון הישראלי למדיניות חוץ אזורית. תחומי ההתמחות שלה עוסקים בגבולות מדיניים וחברתיים, ההיסטוריה של הגבולות בעולם הערבי וגאופוליטיקה של מדינות המפרץ.

עזה אינו כדין רמאללה ודין רמאללה אינו כדין ירושלים. בעיקר, דין מזרח ירושלים אינו כדין מערב העיר.

היחס של איחוד האמירויות למדיניות ישראל כלפי רצועת עזה הוא מאוזן למדי ואף נוטה לכיוונה של ישראל. לרוב, ירי הטילים מעזה לעבר ישראל נתפס כביטוי לטרור וקיצוניות. הגיבוי האמירתי התבטא לעיתים בשתיקה ולעיתים בהצהרות פומביות.¹ לעוינות של איחוד האמירויות כלפי הנהגת החמאס ברצועת עזה יש מספר סיבות. ראשית, אבו דאבי מסתייגת מחמאס אשר מייצג בעיניה שלוחה של האחים המוסלמים, שנתפסים על ידי מנהיגה של איחוד האמירויות, מוחמד בן זאיד, כאיום המרכזי על המדינה.² בנוסף, חמאס פיתח קשרים עמוקים עם קטר, יריבתה האזורית של אבו-דאבי, ואף מנע בעבר כניסה של משלוחים הומניטריים מאיחוד האמירויות לרצועת עזה.³ איחוד האמירויות מעניקה יחס דומה גם לארגון הג'יהאד האסלאמי ברצועה.⁴

לא כך הדברים בכל הנוגע למזרח ירושלים. מרבית מדינות ערב משתמשות במושג *المحتلة* (הכבושה) לתיאור ישראל או ירושלים רבתי, אך השפה האמירטית הרשמית מאז הסכמי אברהם שונה בכך שהיא משתמשת בכינוי זה בעיקר לתיאור קווי 67 ומזרח ירושלים.⁵ עבור איחוד האמירויות, מזרח ירושלים צריכה להיות תחת ריבונות פלסטינית, ובנושא זה היא אינה מותירה מקום לפרשנות או לגמישות. במהלך מבצע "שומר החומות" איחוד האמירויות גינתה את ישראל על פעולותיה בשייח' ג'ראח. ההצהרות השונות שיצאו מאיחוד האמירויות התייחסו אל הפעילות הישראלית כפרובוקציה כנגד אזרחים פלסטינים באדמתם, וההנהגה סירבה לקבל את ההסברים

¹ TOI Staff, "[UAE said to warn Hamas planned Gaza infrastructure projects are in danger](#)", *The Times of Israel*, May 15, 2021.

² Ibrahim Abdel Karim, "[Reality behind Hamas Leadership Issues](#)", *Reports & Analysis*, The Emirates Center for Strategic Studies and Research, February 19, 2012.

³ "[Abu Dhabi Crown Prince attends lecture on UAE's soft power](#)", *Crown Prince Court, Press Release*, June 12, 2017.

⁴ "[The Fourth War in Gaza: The Formula for Deterrence between Israel and Hamas](#)", *Emirates Policy Center*, June 16, 2021.

⁵ מספר דוגמאות לשימוש במושג *مدينة القدس المحتلة* [העיר ירושלים הכבושה] לפני הסכמי אברהם: מוחמד אל-טניגי, "אל-ראייס אל-פלסטיני יסתקבל עבדאללה בן-זאיד" [הנשיא הפלסטיני מקבל את עבדאללה בן זאיד], [וקאלת אנבאא אל-אמאראת \[סוכנות הידיעות האמרתית\]](#), 17 בדצמבר 2009; "אל-שעבה אל-ברלמאניה אל-אמאראתיה תדעו מג'ילס אל-אמן או יופר אל-חמאיה ללשעב אל-פלסטיני ומקדסאתה ועדם תקראר אל-ממאראת אל-ג'אאיריה" [החטיבה הפרלמנטרית של איחוד האמירויות קוראת למועצת הביטחון לספק הגנה לעם הפלסטיני ולמקומותיו הקדושים ולמנוע הישנות פעולות אי-צדק], אל-מג'ילס אל-וטני אל-אתחאדי אל-אמאראת אל-ערביה אל-מתחדה [המועצה האומית המאוחדת, איחוד האמירויות הערביות], 31 ביולי 2017; מספר דוגמאות לשימוש במושג *مدينة القدس الشرقية المحتلة* [ירושלים המזרחית הכבושה] מאז הסכמי אברהם: "דולה אל-אמאראת תחד'ר מן תדועיאת צ'ים אסראאיל אראצ'י פלסטינייה ג'ידיה" [מדינת האמירויות מזהירה מפני ההשלכות של סיפוח אדמות פלסטיניות חדשות על ידי ישראל], [משרד החוץ ושיתוף הפעולה הבינלאומי של איחוד האמירויות](#), 1 במאי 2020; "דולה אל-אמאראת תרחב באתפאק וקף אטלאק אל-נאר ותנעי אל-חיסאאיר פי אל-ארוואח בפלסטין ואיסראאיל" [מדינת האמירויות מברכת על הסכם הפסקת האש ואבלה על אובדן חיי פלסטינים וישראלים], [משרד החוץ ושיתוף הפעולה הבינלאומי של איחוד האמירויות](#), 23 במאי 2021; ג'ימאל אברהים, "100 ג'ריח פי אל-קדס אל-שרקי אל-מחיתה ואעתקאל 9 מחתג'ין" [100 פצועים בירושלים המזרחית הכבושה ו-9 מוחים עצורים], אל-אתחאד, 10 במאי 2021.

של ההנהגה הישראלית לאירועים אלו.⁶ סוכנות הידיעות האמיריתית אף פרסמה הודעת גינוי חריפה "כנגד ההסתערות על מסגד אל-אקצא ועקירה של משפחות פלסטיניות משכונת שיחי ג'ראח".⁷ אין להעריך את המדיניות האמיריתית בהתבסס על הצהרות גרידא. בעקבות אירועי שיחי ג'ראח נרשמה האטה משמעותית בתהליכים דיפלומטיים מאחורי הקלעים. שדרת ההנהגה האמיריתית הביעה חוסר שביעות רצון בפורומים סגורים, ביקורי בכירים נדחו ופרויקטים הושהו לזמן מה.⁸ ניתן היה להבחין במגמה זו גם בעקבות אירועים נוספים שנויים במחלוקת, כמו לאחר התקריות סביב מותה של העיתונאית הפלסטינית שירין אבו-עאקלה והלווייתה במזרח ירושלים. בעקבות האירוע, איחוד האמירויות זימנה את שגריר ישראל במדינה לשיחת מחאה ראשונה מסוגה בין הצדדים.⁹

ביטוי נוסף של המדיניות האמיריתית בנושא הוא במעורבות דיפלומטית בפורומים בינלאומיים. מאז ינואר 2022 איחוד האמירויות היא חברה זמנית במועצת הביטחון של האו"ם, והיא השתמשה במעמדה על מנת להעלות את המודעות לאירועים בהר הבית סביב רמדאן/פסח 2022 ואף יזמה דיון מיוחד במועצה בנושא.¹⁰ בחלקו הפתוח של הדיון, הצהירה איחוד האמירויות כי ישראל צריכה לכבד את זכויות הדת וחופש הדת של הפלסטינים, כולל מתן גישה חופשית למקומות הקדושים, ובהם מסגד אל-אקצא. בהצהרה זו איחוד האמירויות חזרה על תמיכתה הקבועה בהענקת עצמאות למדינה פלסטינית בהתבסס על גבולות קווי 1967 שבירתה מזרח ירושלים.¹¹ צעדים אלו מעידים על כמה מאפיינים ברורים: (א) הקו האדום שאיחוד האמירויות מציבה בסוגיית הר הבית וירושלים המזרחית; (ב) הנחישות שלה בהגנה על האינטרסים הפלסטיניים הללו; (ג) רצונה לקחת חלק בניהול הסכסוך הישראלי-פלסטיני, שעד לשנתיים האחרונות היווה נתח מצומצם במדיניות החוץ שלה; (ד) ונכונותה לדרדר את היחסים הדיפלומטיים עם ישראל במקרה הצורך ולאתגר אותה בנושאים מהותיים להגדרתה.

⁶ "מסתוטנון יקתחמון אל-אקצא... ואעתדאית עלא אהאלי אל-שיחי ג'ראח" [מתנחלים מסתערים על אל-אקצא ותוקפים את אנשי שיחי ג'ראח], אל-ח'ליג', 23 ביוני 2021.

⁷ מוסטפא באדר אל-דין, "אל-אמאראת תדעו אסראאילי ללאחתיג'אג' עלא אל-אקצא וחי אל-שיחי ג'ראח" [איחוד האמירויות קוראת לישראל להפחית את ההסלמה באל-אקצא ובשכונת שיחי ג'ראח], וקאלת אנבאא אל-אמאראת [סוכנות הידיעות האמיריתית], 8 במאי 2021.

⁸ כפי שעולה משיחות אישיות עם מקורות אמירתיים וממעורבותי בפרויקטים של שיתופי פעולה.

⁹ "דולה אל-אמאראת תסתדעי אל-ספיר אל-אסראאילי ללאחתיג'אג' עלא אל-אחדאת' אלתי תשהדהא אל-קדס ואל-אקצא", משרד החוץ ושיתוף פעולה בינלאומי של איחוד האמירויות, 19 באפריל 2022.

¹⁰ "דעת דולה אל-אמאראת מע כל מן (דגלי חברות מועצת הביטחון הזמנית), אלא עקד משאוראת מעילקה פי מגילס אל-אמו, למנאקשה אל-וציע פי אל-קדס אל-שריף" [מדינת האמירויות, ביחד עם כל חברות מועב"ט, קוראת לקיים התייעצות סגורה במועצת הביטחון לדון במצב בירושלים], חשבון הטוויטר של נציגות איחוד האמירויות לאו"ם @UAE_Mission_To_UN, 18 באפריל 2022.

¹¹ "UAE statement at the UN security council open debate on the situation in the Middle East, including the Palestinian question", Permanent Mission of the United Arab Emirates to the United Nations, April 25, 2022.

איחוד האמירויות תמכה בפתרון שתי המדינות לפני הסכמי אברהם וממשיכה לתמוך בו גם היום.¹² יש שרואים בנורמליזציה שלה עם ישראל סתירה לכך, אך מבחינת איחוד האמירויות, **התקרבותה לישראל היא המשך החתירה לפתרון שתי המדינות באמצעים אחרים.**¹³ ההנהגה האמירית הביעה את רצונה לשמש כמתווכת במשא ומתן בין הישראלים והפלסטינים, אך הקרע בינה ובין יו"ר הרשות הפלסטינית אבו מאזן אינו מאפשר לה לממש זאת. מצב "השהייה" זה יכול להסביר את שתיקתה והימנעותה היחסית מהצהרות ומפעילות בהיבטים נוספים של הסכסוך. היא ממעטת להתייחס לבנייה בהתנחלויות ומתירה למגזר הפרטי באמירויות לקיים עסקים מעבר לקו הירוק. יש להניח שאם יתקיים משא ומתן שכזה, הקו האדום של איחוד האמירויות יתרחב גם לשטחי C ויהפוך ברור יותר.

בימים אלו אנו עדים לאפשרות של חידוש הקשר בין ההנהגה הפלסטינית והאמירית. בעקבות מותו של נשיא איחוד האמירויות, השיח' ח'ליפה בן זאיד אל-נהיאן, אבו מאזן התקשר לנחם את הנשיא הנבחר, מוחמד בן זאיד, ואף הגיע לביקור ניחומים במדינה. ביקור זה שבר עשור של נתק בין הצדדים.¹⁴ סביר להניח כי חידוש היחסים בין הצדדים ישנה את אותם קווים אדומים ואת אופי מעורבותה של איחוד האמירויות באזור.

חשוב לציין כי בניתוח זה יש להבדיל בין *הסכסוך* הישראלי-פלסטיני לבין *הסוגיה* הפלסטינית. איחוד האמירויות היא שותפה מלאה לשאיפה להקמת מדינה פלסטינית ונחשבת לתומכת גדולה של העם הפלסטיני, בין היתר באמצעים הומניטריים ובהיותה בית ליותר מ-200,000 תושבים פלסטינים שחיים ועובדים בה.¹⁵ לפיכך, תמיכתה של איחוד האמירויות בסוגיה הפלסטינית אינה מושפעת מיחסה לישראל והיא ממשיכה לקדם את רעיון המדינה הפלסטינית בדרכים שונות. לעומת זאת, הסכסוך הישראלי-פלסטיני מהווה נושא מורכב יותר עבור איחוד האמירויות וגם עבור בחריין, שנאלצות לתמרן בין הצדדים מאז הסכמי אברהם.

לסיכום, יחסה של איחוד האמירויות לסוגיה הפלסטינית מעיד על מידת יכולתה של ישראל להרחיב ולהעמיק את נוכחותה במזרח התיכון ברוח הסכמי אברהם. הסכסוך הישראלי-פלסטיני נחשב לחבית נפץ בדיפלומטיה האזורית שיכולה להשפיע בהדרגה או באבחה אחת על טיב היחסים של מדינות ערב עם ישראל במישור הגלוי והסמוי. ההיסטוריה מלמדת שהאליטה הפוליטית

¹² להרחבה בנושא זה: מורן זגה, "איחוד האמירויות ותהליך השלום הישראלי-פלסטיני", **מיתווים – המכון הישראלי למדיניות חוץ אזורית**, אפריל 2021.

¹³ ראיון עם יוסוף אל-עוטייבה, "הסכמי אברהם: אופק חדש במזרח התיכון? שגריר איחוד האמירויות לוושינגטון **בהופעה ראשונה לקהל הישראלי**", **המכון למחקרי ביטחון לאומי**, 11 בנובמבר 2020.

¹⁴ יוני בן מנחם, "האם אבו מאזן יתפייס עם איחוד האמירויות?", **זמן ישראל**, 17 במאי 2022.

¹⁵ Anjana Sankar, "[Palestinian expats in UAE feel helpless as Gaza burns](#)", *Khaleej Times*, May 16, 2021.

במדינות ערביות יכולה לסלוח על אירועים הקשורים לסכסוך, אבל הרחוב הערבי פחות סלחן ופעמים רבות גם לא שוכח. כל עוד הסכסוך הישראלי-פלסטיני נמשך, יחסי ישראל עם העולם הערבי, כולל עם המדינות שעימן נחתמו הסכמי שלום ונורמליזציה, יוסיפו להתמודד עם אתגרים ואף לחוות טלטלות אחת לתקופה. נראה שבכל הנוגע ליחסי ירושלים-אבו דאבי, האתגר המשמעותי נוגע למדיניות ישראל במזרח ירושלים משום שעבור איחוד האמירויות, מזרח ירושלים מהווה אזור חשוב ורגיש במיוחד. אזור זה מסמל את נקודת הממשק בין מאמציה לכינון המדינה הפלסטינית שבירתה במזרח ירושלים לבין חשיבות הר הבית לכלל העולם הערבי. חידוש אפשרי של היחסים בין ההנהגה הפלסטינית והאמירטית עשוי להסיט את הקווים האדומים, או הכתומים, של איחוד האמירויות גם לפעילותה של ישראל בגדה המערבית. הווה אומר, התנגדות נחרצת יותר לבנייה בהתנחלויות, למעורבות צבאית גם בעת פעילות שוטפת של כוחות הביטחון ועוד. לעומת זאת, נראה כי פעילותה של ישראל ברצועת עזה עדיין נחשבת ככזו שאיחוד האמירויות מגבה, או לכל הפחות אינה מתנגדת לה פומבית. לכן, יש להבין את המורכבות של היחס האמירטי לסכסוך הישראלי-פלסטיני ואת ההשלכות לכך על היחסים הבילטרליים בין ישראל ואיחוד האמירויות.

כל הזכויות שמורות למרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב. ניתן לעשות שימוש לא מסחרי בתכנים תוך ציון שמו של הכותב ומרכז משה דיין באוניברסיטת תל-אביב, בתוספת סימוכין וקישור למקור באתר של מרכז משה דיין, <https://dayan.org/he>.